

NAGY ZOLTÁNNÉ
Madocsa

Órák a könyvtárban

Második éve tanítok az új tanterv szerint az 5. osztályban. Eddig is szívesen vittem tanulóimat a könyvtárba. A szűkös mozgástér sem akadályozott, hogy egy-egy irodalmi témát könyvtári környezetben dolgozzunk fel. Az előző években szakköröseimnek is kedvenc helye volt a könyvtár, szerettek kutatni, böngészni a könyvek között, sokszor együtt fedeztünk fel vonzó, irodalommal kapcsolatos érdekességeket. A megváltozott helyzetben nagyon szorgalmaztam, hogy végre helyére kerüljön – az őt megillető helyre! – a könyvtári munka, s bizonyos fokig egy kicsit tanulóink „alkotóműhelye” legyen. Most a tárgyi feltételek és a személyi ellátottság megfelelő, alkalmas az optimális tanári-tanulói munkához.

A következőkben azokat a tapasztalatokat összegezem, amelyeket a könyvtárban tartott órákon gyűjtöttem, s úgy gondolom, más is eredményesen tudná hasznosítani, felhasználni az 5. osztályos irodalom-tananyag feldolgozásában. Az új tanterv nagyon pontosan fogalmazza meg az irodalomtanítás célját: „... Az irodalomtanítás célja, hogy – a szépirodalmi alkotás sok érzelmi-esztétikai hatására építve, kapcsolatot keresve a társművészetekkel – fejlessze tovább a tanulóknak a világ esztétikai birtokbavételének képességét. Élmények nyújtásával... segítse elő, hogy a tanulók reális képet kapjanak a társadalomról, formálódjék dialektikus-materialista világnézetük... nevelje a fiatalokat értő, a szépirodalmi élményeket igénylő tudatos olvasóká.”

E célnak megfelelően az irodalomtanítás feladatai a következők:
... tanítsa meg a szépirodalmi alkotások befogadásához alapvetően szükséges irodalomelméleti (műfajelméleti, szerkezzetani, stilisztikai, verstanai) ismereteket.
... fejlessze tovább az értő és kifejező hangos és néma olvasás készségét és képességét,
... fejlessze a lexikonok, a szótárak, a kézikönyvek, a monográfiák, a könyvtárhaználóknak képességét. [3]

A tananyaghoz igazodva a következő órákat tartottam a könyvtárban (a tervezeteket is beleértve):

- 2– 3. óra: Év eleji ismétlés. „Apáról fiúra...”
- 4. óra: A könyvek birodalma.
- 9–10. óra: Csalimesék. Mesemondók, mesegyűjtők.
- 18–19. óra: Könyvtárismeretek, tájékozódás a könyvtárban.
- 37. óra: Könyvtári ismeretek: lexikonok, szótárak.
- 67–68. óra: A katalógus használata.
- 75. óra: Idegen nevek szótárának használata.
- 82. óra: Műsoróra: szabad választás mai gyermekversekből.
- 90. óra: „Rólad szól a mese...” Összefoglaló óra.
- 96. óra: Játékos vetélkedő a könyvtári ismeretekből.

Ezeket az órákat jól tervezve, a gyerekek tevékenységét irányítva év végére teljesíteni tudják tanulóink a követelményeket (amelyek csak a felnőtt számára) evidensek!). Az általános iskolai oktatás és nevelés terve így fogalmazza meg az idevonatkozó követelményeket:

Olvasás – szövegértés – írás:

- ... Tudjon ismeretlen szavakat, adatokat kikeresni a megismert kézikönyvekből.
- ... Alkalmoszerűen kapcsolja az iskolában tanultakhoz a különböző sajtótermékekből megismert híreket, közleményeket. [4]

Könyv – könyvtár:

- ... Ismerje a tanuló a szótári jelöléseket.
- ... Ismerje és tudja kezelni az Értelmező Szótárt, a szaklexikonokat, az Új Magyar Lexikont.
- ... Legyen tisztában a szakkatalógus használatával (könyvtárosi-tanári segítséggel vagy önállóan igazodjék el benne!). [5]

TÍZ IRODALOMÓRA A KÖNYVTÁRBAN

2-3. óra: „Apáról fiúra...”

- Feladatok: – az alsó tagozatban megismert népköltészeti alkotások műfajainak felelevenítése: a népmesék, népmondák, közmondások, mondókák, népdalok legfontosabb tartalmi jegyei,
- fogalommagyarázat tanári-könyvtárosi segítséggel,
 - a tanulók önálló tevékenységének biztosítása az irodalmi segédeszközök használatával (Magyar értelmező kéziszótár – MÉK, lexikonok stb.),
 - a tanulók nyelvhasználatának, előadói készségének fejlesztése.

1. A csoportmunka szóbeli előkészítése, a feladatok jellege, a közös feladatok megoldási módjának körvonalazása.
2. A csoportok feladatait írásban adom meg, és lehetőleg minden csoporttagtól várok valamilyen jellegű munkát.

A csoport

- a) Nyomozd ki, mit jelent a „közmondás” kifejezés! Felhasználható segítségeid: Magyar értelmező kéziszótár, Magyar irodalmi lexikon, Új magyar lexikon.
- b) Keresd a Magyar szólások és közmondások című kötetből „könyvre” vonatkozó közmondásokat! 1-2 közmondást fordíts le saját szavaidra, hogy elmondhasd társaidnak!
- c) Keresd meg a polcon (a gyermekverseknél) az Antanténusz, Bóbita vagy más gyermekverskötetet! Keresd mondókákat, tréfás verseket közösen válogatva! Készüljetek fel egy rövidebb mondóka előadására! (Többféle megoldás lehetséges, bízzuk a tanulókra a választást!)
- d) Mándy Iván nevét már hallottátok. Nyomozzátok ki, mely könyvei találhatóak a mi könyvtárunkban! Kérhetitek a könyvtáros segítségét is. Ha ügyesek vagytok, a szép-irodalmi könyvek betűrendjét használva is megtaláljátok.

B csoport

- a) Válasszatok mesegyűjteményeket! Vigyázat! Gyűjtemény! Mutassátok be néhány szóval társaitoknak!
- b) Gyűjtsétek össze a népmese legfontosabb ismertetőjegyeit! Írjátok le néhány szóval! Hasznos segítőtársatok lesz az Apáról fiúra... c. szép kötet.
- c) „Szél kapja fel a világot...” Mit jelenthet ez a cím? Próbáljátok értelmezni! A kötetben találtok „ráolvasó” verseket. Fejtsétek meg, mit jelenthet ez a titokzatos szó? Mutassátok be, amelyik jobban tetszik: Farsangoló, Szt. György napi ráolvasó stb.!
- d) Írjátok rövid mondókákat, eszerleg nyelvtörőket! Úgy készüljetek, hogy egyet társaitoknak is előadtok!

C csoport

- a) Válasszatok mondagyűjteményeket: kereshetitek Lipták Gábor, Lengyel Dénes, Komjáthy stb. nevét!
- b) Foglaljátok össze a népmondák jellemzőit az alsó tagozatban tanultak alapján!
- c) Lengyel Dénes: Régi magyar mondák c. kötetéből olvasd el A magyarok szimfóniája c. mondár! Készüljetek fel a hangos ismertetésre!
- d) Nézz utána, milyen értelmezés illik majd az előadott mondára! Használhatod a Magyar értelmező kéziszótárt, ha ügyes vagy, akkor a Zenci lexikont is. Segítséget kérhetsz a könyvtáros tanárnőtől.

3. A második órán meghallgatjuk a kiadott feladatok megoldását, rendszerezük az ismereteket, közösen értékeljük egy-egy csoport munkáját, esetleg az ügyesebb tanulókat is. Tanulságos lehet, ha tájékozódunk, mi okozott gondot a feladatok megoldásánál.

4. óra: A könyvek birodalma

A szaktanár feladata:

- olvasmányfeldolgozás (otthonra feladott olvasmány volt az idegen kifejezések gyűjtésével),
- az ismeretlen szavak fogalommagyarázata, illusztráció felhasználásával az írás fejlődéséről.

A könyvtáros feladata:

- a könyvtár elrendezésének módja, használatának bemutatása,
- a betűrendes katalógus használata,
- tájékozási pontok a könyvekről: tartalomjegyzék, fűszöveg, a könyvek hátlapján lévő ajánlás funkciója,
- házi és ajánlott olvasmányok bemutatása,
- a fonetikus kiejtés megfigyeltetése, esetleg jelölése az Új magyar lexikon felhasználásával vagy az idegen nevek kiejtési szótárával.

Közösen:

- beszélgetés, beszámoló saját könyvtárról,
- az otthoni „házi könyvtár” célszerű elrendezési módjáról.

9–10. óra: Csalimesék. Mesemondók, mesegyűjtők

Feladatok:

- a csalimesék néma olvasása, felkészülés előadásukra,
- rövid és hosszú szünetek jelölése egyéni munkával,
- csoportmunkával felkészülni a csalimese, csalikancsó fogalommagyarázatára, illusztrálásra,
- a mesemondók szerepe a régi idők emberei számára,
- a mesegyűjtők szerepének bemutatása a népi kultúra megőrzésében,
- a témához kapcsolódó könyvek bemutatása.

A csoportok feladatai:

- A) 1. Keressétek meg a „csalimese” címszót! Nyomozhattok a Magyar értelmező kéziszótárban, Magyar néprajzi lexikonban, Új magyar lexikonban is megpróbálhatjátok!
2. Keress mesegyűjteményből csalimesét! Mutasd be társaidnak! Próbálkozhatsz Benedek Elek, Illyés Gyula mesegyűjteményeivel.
- B) 1. A csalikancsó népünk tréfálkozó kedvéről tanúskodik. Tudod, hogyan tréfálták meg egymást? Ha nem, nézd meg a Magyar néprajzi lexikonban vagy a Magyar értelmező kéziszótárban! Mutass még képeket társaidnak, és meséld el a kancsó titkát!
2. Keress híres mesegyűjtőktől köteteket: Arany László, Benedek Elek gyűjtéseit keresd!
- C) 1. Ismerkedjetek meg Fél-Hofer-K. Csilléry: A magyar népművészet című könyvével vagy más népművészeti albummal! Mutassátok be társaitoknak a népművészet gazdagságát a kötetek fényképfelvételei alapján!
2. Keress Berza Nagy János és Ortutay Gyula mesegyűjtőktől köteteket! Tanulmányozhatod a tankönyv szövegét is.

Megbeszélés, értékelés, nehézségekről tájékozódás.

18–19. óra: Könyvtári ismeretek

Feladatok:

- az iskolai könyvtáros segítségével a könyvek csoportosítása, a szépirodalmi és ismeretterjesztő művek elkülönítése,
- kézikönyvek, szótárak, lexikonok szerepe,
- címszavak, jelek, rövidítések magyarázata,
- a betűrend szabályai, fontossága a címszókeresésben,
- tájékozási, helyzetfelismerési képesség fejlesztése.

Könyvtárosi feladatok:

- frontális munkával, beszélgetéssel a csoportosítások bemutatása,
- példák az egyes csoportokra:
 - a) ismert szépirodalmi könyvek, ajánlott olvasmányok kikeresése, a betűrendes katalógus helye,
 - b) ismeretterjesztő könyvek csoportja a könyvtárban, elhelyezése, néhány szó a szak-katalógusról, amely a tájékozódást szolgálja,
 - c) kézikönyvek bemutatása, segédeszköz jellegük, helyük,
 - d) kézikönyvek használata – a címszavak kiemelt szedésűek, tájékozódás a bal és jobb oldalon a betűrend betartásával, néhány bemutatása.

Csoportmunka a tankönyvi feladatsor megoldásával:

A 88/2. a,

B 88/2. b,

C 88/3. a,

D 89/3. b, 1., 2.

F Mutassátok be, hogyan kell kölcsönözni!

G Hogyan rendezted a házi könyvtárad?

Ha van idő, szituációs játék: mutasd be más városban, községben élő barátodnak könyvtárunkat!

37. óra: Könyvtári ismeretek

Feladat:

- a lexikonok és szótárak eltérő használati módjának a bemutatása,
- a legfontosabb jelölések, rövidítések megbeszélése,
- a Magyar értelmező kéziszótár használatával néhány gyakorlat közös megoldása.

1. Frontális munkával: Mikor hívhatjuk segítségül a lexikont?

Bemutatásuk: Magyar néprajzi lexikon, Művészeti lexikon, Új magyar lexikon, Filmlexikon, Magyar irodalmi lexikon, Világirodalmi lexikon, Életrajzi lexikon stb.

2. Csoportfeladatok:

A Hallhatta-e Petőfi Liszt Ferencet játszani? Nyomozd ki a Zenei lexikonban!

B Üttörőcsapatunk névadója Petőfi. Hol található az országban öt ábrázoló szobrot, festményt? Próbálkozz a Művészeti lexikonban, és kérd a könyvtáros segítségét is!

C Nézzétek meg a Néprajzi lexikonban, mit jelent a „szürös-gubás” kifejezés, mert a következő órán szükségünk lesz ennek a fogalomnak az ismeretére Petőfi Sándor egyik idézete kapcsán! „Nem írástudóknak, nem az úri rendnek,

De beszélek szürös-gubás embereknek ... (Lehel vezér)

D Mutassátok be az Orosz-magyar szótárt, válasszatok ki egy igét, egy főnevet, amelyet már ismertek! Próbáljátok megmagyarázni, miért kétnyelvű szótár?

F A Magyar értelmező szótárt már ismeritek. Készüljete fel az iskola-oskola szó bemutatására!

Frontálisan: 2 tanulónként 1 értelmező szótárt használva az utolsó feladat megoldása.

67-68. óra: A katalógus használat

A könyvtáros feladata:

- a katalógus fogalma bővebben, a katalóguscédula bemutatása, jelölések értelmezése,
- minta alapján cédulaolvasás, kikeresés,
- a szakkatalógus témaköréi,
- az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) táblázat bemutatása, témakörönként szakszámok, a besorolás mikéntje.

Frontálisan: egy-egy katalóguscédula értelmezése, néhány könyv helyének megállapítása a cédula alapján. Az ismeretterjesztő blokk témaköreinek vizsgálata.

Csoportfeladatok:

A Nézd meg a katalógusban, milyen könyveket kölcsönözhetnél a könyvtárunkból Gárdonyi Gézáttól? Állapítsd meg, mely kötetek találhatóak jelenleg a polcon! Írj le néhány címet!

B Keresd meg a történelem témakört, állapítsd meg a szakkatalógusból, milyen könyveket olvashatnál! Nézd meg azt a könyvet, amely téged is érdekelne!

C Keresd meg a természettudomány témakört, állapítsd meg a szakkatalógusból, milyen gyermeknek írt ismeretterjesztő könyveket találhatnál a polcon! Egyet próbálj kikeresni!

D Nézd meg a szépirodalmi katalógusban, Móra Ferencnek milyen köteteit találhatnád meg! Írj le néhány címet, és nyomozd a polcokon!

E Érdekel a sport? Erről külön szakkatalógust találsz. Milyen - sporttal kapcsolatos - könyveket olvashatnánk? Te melyiket kölcsönöznéd ki? Írd le a címeket!

F Szereted a művészeteket? Keresd ki a szakkatalógusban azokat a könyveket, amelyekben a görög művészetről találhatsz adatokat! (Történelemmel összehangolva.)

G Pákolitz István költő Pakson született. Melyik kötetet találhatod meg könyvtárunkban?

H Keresd meg a filmlexikonban a következő kifejezéseket: rendező, operatőr, totálkép, premier plan ... Írd ki az értelmezést!

A csoportok beszámoló, értékelés.

A leírtak alapján jól látható, hogy az általános iskolai nevelés és oktatás terve céljaiban épít az iskolán kívüli művelődési lehetőségekre, hogy az iskolát befejező tanulók számára ismereteik bővítése vagy éppen felfrissítése természetes szükségletté váljon, képesek legyenek a permanens önművelődéshez szükséges információkat megszerezni, ne idegenkedjenek a közművelődési intézményektől, életük színterében természetesen kapjon helyet a könyvtár is.